

trkovalskih skupinah sodeloval že od malega, je kasneje pa se je kot študent teologije priključil Pritrkovalskemu krožku slovenskih bogoslovcev, kjer so poleg praktičnega uvajanja v tovrstno uporabo zvonov sistematično zbirali podatke o zvonovih v slovenskih cerkvah. K sodelovanju so pritegnili tudi zunanje sodelavce in z njihovo pomočjo začeli pripravljati popise zvonov. To je bilo obdobje razmaha pritrkovalstva in nastajanja številnih skupin, ki so na občasnih srečanjih in sistematično odkrivali skrivnosti pritrkovanja.

O zvonovih in zvonarstvu na Slovenskem ni veliko literature, čeprav je glas zvonov sestavni del utripa vsakega dne. Razen maloštevilnih člankov, ki so izšli v periodiki, med katerimi so bili kot avtorji najpogostejše I. Šašelj, V. Fabjančič in I. Mercina, se je avtor lahko oprl na knjigi Josipa Lavtižarja *Zgodovina župnij in zvonovi v dekaniji Radolice* (Ljubljana 1897) in *Cerkve in zvonovi v dekaniji Kranj* (Ljubljana 1901). Obe deli sta izšli že pred prvo svetovno vojno, znano pa je (pregledu ukrepov za odzemanje zvonov in dogodkom, ki so jih spremljali, je avtor namenil posebno poglavje), da so v času prve in druge svetovne vojne in ponekod še poslednji zvonovi doživeli toliko uničevalnih posegov, da sta omenjeni deli lahko služili le kot metodološka opora. Trdno pomoč so delu nudili sorazmerno natančni in številni arhivski dokumenti, ki so nastajali kot popisi ob rekvizicijah. Velik del informacij je moral avtor z metrom, beležko in glasbenimi vilicami zbrati na kraju samem. Pri tem je posebno pozornost posvetil tistemu delu zvonov, ki jih običajni poslušalci ne zaznamo, to je napisom na zvonovih, reliefnim upodobitvam svetnikov, ornamentiki ter imenom mojstrov, ki so zvonove ulili.

Razprava *Zvonarstvo na Slovenskem* se začne s pregledom mesta zvonov v liturgiji in kratkim orisom zvonoslovja na Slovenskem. Osrednji del (str. 45-146) vsebuje pregled zvonarjev in zvonarskih delavnic na Slovenskem, pri čemer imajo največji delež ljubljanski zvonarji, saj jim, kakor ugotavlja avtor, "zaradi izjemnega števila pripada tudi ugledno mesto v širšem evropskem prostoru"; med temi pa izstopa zvonarska družina Samassa. Najstarejši, to je potujoči zvonarji, ki jih je uspelo identificirati, so zvonove na Slovenskem izdelovali že v 14. stoletju. V teku stoletij so pomembnejše zvonarske delavnice nastale še v Celju, Ptuj, Mariboru, Žužemberku, Slovenj Gradcu, Kopru, Kranju, Novem mestu in nazadnje v Žalcu, kjer zvonove

ulivajo od leta 1967. Dodan je tudi kratek pregled zvonarjev v slovenskem zamejstvu. V času med obema vojnama so na Jesenicah izdelovali cenejše jeklene zvonove, ki so služili kot nadomestilo za iz višjih razlogov odvzete bronaste; livarni, ki je ostala brez dela, pa so nudili možnost zaposlovanja. Zadnji del razprave obsega pregled napisov in ikonografije. Napisi z nabožno, teološko in posveto vsebino so bili izoblikovani v latinščini, slovenščini, nemščini, madžarščini, srbohrvaščini in vrsti drugih jezikov, neredko tudi v dveh jezikih. Med upodobljenimi liki so najpogostejši križani Kristus, Marija in posamezni cerkveni oz. stanovski zavetniki. Priloga vsebuje seznam zvonarjev. Besedilo so dodane številne, večinoma že objavljene ilustracije in fotografije.

Čeprav se avtor sam zaveda, da je z dosedanjim zbiranjem informacij uspel pregledati in sistematizirati le del kulturnega bogastva, ki ga na Slovenskem ohranjajo zvonovi in da bo z zbiranjem nujno nadaljevati, pomeni pričujoče delo izviren in dragocen prispevek k boljšemu poznanju slovenske kulturne zakladnice in zlasti še krajevne zgodovine. Z veseljem bomo zato pozdravili naslednje objave.

Bogdan Kolar

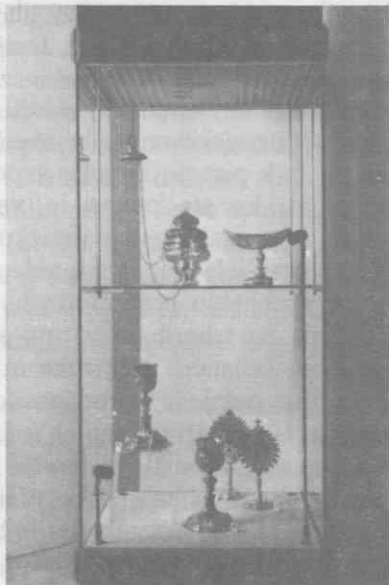
Dragotine kapiteljske cerkve v Novem mestu Razstava Dolenjskega muzeja od 23. 4. do 19. 9. 1993

Lanskega aprila je minilo petsto let od ustanovitve novomeškega kolegialnega kapitlja. V prazničnem letu je bilo v mestu več prireditev in slovesnosti, Dolenjski muzej pa se je vključil v obeležitev obletnice s pripravo razstave umetnin, ki jih hrani novomeški kapitelj. Avtorja razstave sta bila kustosa Dolenjskega muzeja Jožef Matijević in Majda Pungerčar.

Vsebinsko je razstava vključevala kapiteljsko cerkev in proštijo z opremo ter prenosljive predmete, ki so bili razstavljeni v muzejskem razstavišču. Tak princip je bil nujen zaradi vsebine obravnavanega, tehnično mogoč pa zaradi bližine muzejskega razstavišča ter kapiteljske cerkve in proštije.

Uvodni desetminutni videofilm je opozoril na važnejše umetnine, jih pokazal v njihovi funkciji, poudarek pa je bil dan spremembam, ki jih je v bogoslužje prinesel zadnji koncil. Risbe

izbranih bogoslužnih predmetov so dopolnjevale uvodni film.

Jedro razstave in prispevkov v katalogu so predstavljali portreti kapiteljskih proštov, arhivski dokumenti, liturgična posoda in cerkveni tekstil. Prošti so bili na razstavi predstavljeni z umetnostnozgodovinskega gledišča, hkrati pa so bili s pomočjo izbranih arhivskih dokumentov tudi zgodovinsko ovrednoteni in so vodili časovno nit razstave, ki ji je v grobem sledilo tudi razstavljeno posodje. Paramenti so bili razstavljeni po barvnih skupinah v vitrinah s kotnimi ogledali.

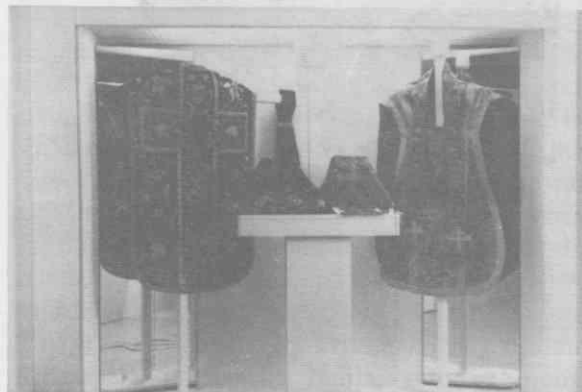

Oltarna slika s podobo Brnske Matere božje je bila razstavljena skupaj s škofovskimi znamenji,

ki so jih smeli novomeški prošti nositi do drugega vatikanskega koncila.

Rekonstruirana veziljska delavnica Šolskih sester de Notre Dame iz Novega mesta in njihovi izdelki so razstavo v muzejskem razstavišču zaključevali.

V kapiteljski cerkvi in proštiji so kratka besedila opozarjala na spomenike, ki presegajo lokalno pomembnost (oltarna slika svetega Miklavža beneškega slikarja Tintoretta iz 16. stoletja, Metzingerjeve slike na stranskih oltarjih iz 18. stoletja, intarzirane korne klopi iz 18. stoletja).

Štiri točkovno naravnane glasbene kulise so na svoj način dopolnjevale razstavo. Prva je opozarjala na prošta Slatkonja, ki je bil med drugim tudi priznan glasbenik svojega časa in celo kapelnik dvornega pevskega zbora. Čas francoske nadvlade je pomenil hud udarec novomeškemu kapitlju, saj je bil tedaj celo ukinjen, na kar je med drugim opozarjala tudi glasba.

Ignacij Hladnik je večino svojega življenja posvetil glasbi v Novem mestu, kar 42 let pa je bil tudi kapiteljski organist.

Orgelska glasba je dopolnjevala manjši ambient s sliko Ernske Matere božje. Izbor glasbe je pripravil mag. Franci Križnar.

Vabilo, plakat, zloženko, katalog in razstavo je oblikoval dipl. inž. arh. Marjan Loboda.

V katalogu so sledeče razprave. Uvodni besedi ravnatelja Dolenjskega muzeja Bojana Božiča sledi kratek zgodovinski oris novomeškega kolegialnega kapitlja avtorja dr. Franceta M. Dolinarja. Umetnostnozgodovinska raziskava o galeriji kapiteljskih proštov s kataloški opisi je izpod peresa višjega kustosa Dolenjskega muzeja Jožefa Matijeveča. Restavrator specialist iz Zavoda za varstvo naravne in

kulturne dediščine Novo mesto je podal krajši opis projekta z vidika restavriranja. Sledi prispevek dr. Leva Menašaja o sliki Brnske Matere božje. Prispevek o liturgičnem posodju s kataloški opisi je delo muzejske svetovalke iz Pokrajinskega muzeja Maribor Marjetice Simoniti. Arhivske dokumente z regesti in kratko kronologijo je pripravil arhivar France Baraga, o cerkvenem tekstilu, o zlatarjih, srebrarjih in pasarjih v Novem mestu pa piše kustodinja Majda Pungerčar.

V času razstave je potekal v muzeju tečaj belega vezenja in prikaz izdelovanja mašnega plašča. Oboje so vodile Šolske sestre de Notre Dame. Razstava in prispevki v katalogu kažejo na vzpone in padce novomeškega kolegiatnega kapitlja, na vpetost te cerkvene ustanove v evropska zgodovinska dogajanja in tudi vpliv posameznika na delovanje take ustanove.

Pomen in imenitnost tovrstnih ustanov se kaže posredno z inventarjem, ta pa je na Dolenjskem skorajda neraziskan. Veselilo bi nas, če sta razstava in katalog spodbudila lastnike k primernemu hranjenju in ohranjanju sledov preteklih stoletij, strokovnjake pa k raziskovanju.

Majda Pungerčar

Kronika Rihemberka - Branika. Branik 1994, 405 strani.

Skupina braniških zanesenjakov, ponosnih na bogato preteklost svojega kraja, je pred desetimi leti sklenila napisati kroniko, ki bo govorila o hudourni, tragični in z borbenim duhom prežeti preteklosti Rihemberka, kraja v Vipavski dolini ob robu Komenskega krasa, ki je moral leta 1951

spremeniti ime v Branik. Avtorji so sledili zgledom iz prejšnjega stoletja, ko se je prvič pojavila želja po zapisovanju preteklih rihemberških dogodkov. V letih 1887-1889 jih je namreč pričel zapisovati učitelj v Brjah Josip Balič. Pred dvajsetimi leti pa je kroniko zasnoval domačin Franc Kodrič, ki so mu sledili sedanji avtorji in ljubitelji raziskovanja rihemberške preteklosti, ki so jih k pisanju kronike vzpodbudili pretekli dogodki, ko sta ponos in vztrajnost braniških ljudi premagala mnoge preizkušnje, ki jih je prednje postavljala neizprosna tedanjost, od obrambe vere v obdobju protireformacije, pa v puntarskih časih, na taborih in v prvi svetovni vojni, v obdobju fašistične trde roke in odpora proti njej ter nenazadnje v narodnoosvobodilni borbi. Tedaj je Rihemberk doživljal sodne dneve, dneve nepopisnega nemškega terorja in izгона prebivalstva v nemško internacijo. Vaščani so to nesrečo izbrali za svoj praznik, ker je bila, kot piše Matjaž Kmecl v popotnici Kroniki, "največji preizkus svobodoljubnosti, ponosa in zvestobe domovini, ki so ga ob vseh velikanskih žrtvah prestali pokončno."

Knjiga je razdeljena na tri dele, ki govorijo o zemljepisnih značilnostih Braniškega območja, nam odprejo pogled na njegovo bogato preteklost ter v tretjem, najboljširnjem razdelku, razkrivajo letopis Rihemberka - Branika od leta 1914 do današnjih dni. Snovalci kronike so zanimivo in povedno čtivo pospremili z oznanili o pomembnih ljudeh, ki so se bodisi rodili v Rihemberku ali v njem delovali in zapustili neizbrisen pečat.

Bralca so avtorji najprej popeljali v braniški svet, v svet med Vipavsko dolino in doline Branice, v kraj ob robu Komenskega krasa, v podnebne, vodne, talne značilnosti, v njegov živalski in rastlinski svet. Seznanijo nas s poselitvenimi značilnostmi, ki so botrovale izrabi in spremembam v izkoriščanju zemljišč. Sledi oris kulturne in naravne dediščine, od arheoloških spomenikov, umetnostnokulturnih, zgodovinskih in tehniških do številnih etnoloških pomnikov. Življenje kraja nam prikazuje skozi mnoge posebnosti in značilnosti, ki so ga zaznamovale, ločevale in združevale z sosesčino; imena zaselkov in ledinska imena, način gradnje hiš in njihove opreme v preteklosti, kajti v stari obliki ohranjenih hiš je le malo, saj je bila vas med vojno požgana. Rihemberčani so bili v preteklosti predvsem kmetje, vinogradniki in sadjarji; mnogi mlini ob Branici so mleli moko za dolince